

В.О. Жмуденко
Уманський державний аграрний університет

ОЦІНКА ПРОБЛЕМ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В АГРАРНІЙ СФЕРІ

Постановка проблеми. Негативні економічні наслідки економічних реформ перетворились у вагомі загрози національній безпеці країни у всіх її сферах, особливо в аграрній. До основних загроз розвитку аграрного сектора необхідно віднести низьку ефективність сільськогосподарського виробництва; недосконалість механізмів інвестиційного забезпечення; проблему деформації цінових пропорцій; нераціональне використання земель сільськогосподарського призначення; проблему забезпеченості основними виробничими засобами; недосконалість інфраструктури та механізмів регулювання кон'юнктури аграрного ринку; низьку матеріальну зацікавленість робітників АПК та ін.

Причин, що зумовили такий стан справ, досить багато, але головна з них – це низька ефективність державного регулювання через відсутність стратегії розвитку аграрної галузі. До інших варто віднести: відсутність послідовної державної політики щодо підтримки розвитку аграрного сектора, безсистемність і некомплексність розв'язання завдань аграрної реформи, недосконалість національного законодавства щодо забезпечення економічної безпеки в аграрній сфері, недостатній рівень кваліфікації держслужбовців з питань забезпечення національної безпеки, відсутність зваженої державної політики розвитку села та механізмів її реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначена проблематика перебуває в полі зору вчених-економістів, її різні аспекти досліджуються в працях О. Амосова, П. Гайдуцького, Б. Данилишина, М. Маліка, Г. Мостового, П. Саблука, О. Шпичака, В. Юрчишина, С. Юшина та ін.

Формулювання цілей статті. Існування великої кількості загроз економічної безпеки аграрного сектора вимагає організації ефективної системи оцінки стану економіки аграрного сектора для своєчасного виявлення загроз і розробки на цій основі заходів їх нейтралізації. Саме вирішенню цих питань і присвячене проведене наукове дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загрозою економічній безпеці аграрної сфери є визнане світовою практикою порогове значення падіння обсягу виробництва валової продукції сільського господарства відносно базового періоду на 30-40 %. У 2007 р. обсяг валової продукції

сільськогосподарського господарства в усіх категоріях господарств щодо 1990 р., визначеного як базовий період, становив 60,9 %, 2005 р. – 63,5 %, 2006 р. – 65 % (таблиця).

Таблиця

**Обсяг виробництва валової продукції сільського господарства
(у порівнянних цінах 2005 р., млн грн)**

Показники	1990	2005	2006	2007	% 2007 до 1990 р.
Усі категорії господарств					
Валова продукція – всього	145874,9	92585,6	94894,6	88768,5	60,9
у т.ч. продукція рослинництва	66559,7	53975,6	54908,9	49718,0	74,7
продукція тваринництва	79315,2	38610,0	39985,7	39050,5	49,2
на одну особу	2811	1966	2028	1909	67,92
Сільськогосподарські підприємства	101299,1	33802,4	37008,2	35439,8	34,99
Господарства населення	44575,8	58783,2	57886,4	53328,7	119,6

За показниками розміру падіння обсягу валової продукції відносно 1990 р. сільське господарство України знаходилось у стані небезпеки. Незадовільна динаміка 1990-2007 рр. за показниками обсягів валової продукції сільськогосподарського господарства (табл. 1) згідно вимог забезпечення економічної безпеки свідчить про наявність впливу негативних наслідків економічного стану на соціальні процеси в державі. Зниження обсягів призводить до загострення демографічної ситуації і стає реальною загрозою соціальній безпеці країни.

Однією із суттєвих загроз економічній безпеці аграрного сектора є низька ефективність сільськогосподарського виробництва. На даний час сільське господарство України позиціонується як збиткове. Однак, за офіційним даними Держкомстату України [1], середній рівень рентабельності сільського господарства в Україні в 2007 році склав 15,6 %. При цьому виробництво продукції рослинництва було високо-рентабельним (+32,7 %), а продукції тваринництва – збитковим (-13,4 %). Високою була рентабельність виробництва соняшнику (+75,9 %), зернових

(+28,7 %), картоплі (+24,7), а молока (+13,8 %) та яєць (+9,1 %). Сьогодні найбільшу рентабельність має вирощування ріпаку – більш 150 %, Збитковим залишається виробництво великої рогатої худоби (-41 %), свиней (-27,6 %), птиці (-19,0 %), цукрових буряків (-11,1 %).

Українські аграрні підприємства господарюють екстенсивними методами, використовуючи застарілі технології й устаткування. Економічний же результат сучасних інноваційних підприємств в 2007 р. був значно вище офіційних даних: наприклад, рентабельність виробництва пшениці на таких підприємствах Черкаської області наближалася до 80 %, насіння соняшника – перевищувала 130 %, а м'яса свинини не опускалася нижче 10 % [2]. Надприбутки отримали багато аграрних компаній в 2007 р. і продовжують одержувати сьогодні, тому що впроваджують інновації.

Отже, сільське господарство може бути високорентабельним, якщо застосовувати інноваційні технічні засоби й технології, урахувати всі фактори – від аналізу ґрунту й покупки сучасних складових агротехнологій до переробки, транспортування й реалізації продукції.

Несприятливий інвестиційний клімат в Україні ускладнює процес залучення іноземних інвестицій в економіку в цілому та є загрозою економічній безпеці в аграрній сфері. У 2007 р. в аграрний сектор залучено всього 169,7 млн дол. США іноземних інвестицій, або близько 2,1 % їх загального обсягу в країні (рисунок). І хоча ці обсяги є рекордними, однак відносно загальних обсягів притоку капіталу в країну це втричі менше ніж у 2003 р. Загалом за часткою в інвестиціях аграрний сектор значно поступається іншим галузям. Лише близько 500 підприємств змогли залучити іноземний капітал, що становить лише 2 % загальної кількості великих підприємств галузі, які обробляють більше 1000 га сільськогосподарських угідь. Водночас це складає всього 3 % від загальної кількості підприємств в країні з іноземними інвестиціями [3].

Розраховано за даними: Держкомстату України

Рисунок. Обсяги і частка залучення іноземних інвестицій в аграрний сектор України

У міжгалузевому порівнянні є значні диспропорції в залученні іноземних інвестицій. Окремі інвестиційні галузі (насамперед, аграрний сектор) обділені інвестиціями. Водночас, деякі інші галузі вже відносно насичені інвестиціями. Так, співвідношення питомої ваги іноземних інвестицій, вкладених в аграрний сектор, та питомої ваги галузі у ВВП становить 1,3:14, а співвідношення питомої ваги іноземних інвестицій, вкладених у харчову промисловість, і питомої ваги галузі у ВВП — 15:5 [3]. Форми надходження іноземних інвестицій теж відрізняються по галузях. У сільському господарстві дві третини іноземних інвестицій складають грошові кошти, решта – нерухоме майно. У харчовій промисловості навпаки – третина іноземного капіталу надходить у грошовій формі, решта – у формі майна. В аграрному секторі значна частина залучених інвестованих коштів, витрачається на фінансування поточних витрат, а в харчовій промисловості – на придбання обладнання.

Імпортна залежність економіки України, незадовільний стан в аграрному секторі, низькі інвестиційні можливості є чинниками та індикаторами стану забезпечення національної економічної безпеки. В свою чергу, державний борг визначає значне навантаження на бюджет України та посилює залежність майбутніх поколінь від іноземних держав.

Однією із ключових причин занепаду аграрного виробництва є диспаритет цін. Диспаритет цін у галузях АПК – це погіршення співвідношення між цінами сільгосподарських виробників на реалізовану продукцію і цінами на придбані промислові товари і послуги виробничо-технічного призначення, тобто це тенденція невідповідності виручки й витрат аграрного виробництва. У результаті чого відбувається перерозподіл фінансових коштів на користь галузей, що забезпечують виробничими ресурсами.

Диспаритет цін – є суттєвою загрозою існування аграрного сектору економіки, він веде до скорочення виробництва й реальних доходів підприємств, а також до змін у структурі споживчого попиту на сільськогосподарську продукцію.

Вагомим чинником, що стримує забезпечення економічної безпеки в аграрній сфері є також низька матеріальна зацікавленість працівників АПК, оскільки частка оплати праці в собівартості продукції постійно зменшується (в 2007 р. вона складала 12,1 %, тоді як в 1990 році – 33,6 %), натомість як частка матеріальних витрат – збільшується (в 2007 р. –

69,5 %, тоді як в 1990 р. – 49,4 %) [1]. Це свідчить про втрату матеріального стимулювання робітників АПК як важливої складової формування економічної безпеки у розвитку аграрного виробництва.

Висновки. Таким чином, сучасний стан та тенденції економічного розвитку України характеризується наявністю значної кількості загроз економічній безпеці на рівні держави та в аграрній сфері. Тому важливим завданням забезпечення економічної безпеки аграрного сектора є застосування ефективних заходів по нейтралізації цих загроз за рахунок:

- збільшення обсягів та ефективності аграрного виробництва;
- підвищення темпів розвитку галузі;
- підвищення інвестиційної привабливості аграрного сектору України;
- збільшення обсягу надходжень іноземних інвестицій в сільське господарство;
- збільшення рівня присутності української продукції галузі на світових аграрних ринках;
- зменшення впливу диспаритету цін на аграрну продукцію.

Бібліографічний список: 1. Сільське господарство України за 2007 р. Статистичний збірник. / За заг. кер. Ю.М. Остапчука. – К. : Державний комітет статистики України, 2008. – 392 с. 2. Наукова та інноваційна діяльність підприємств Черкаської області. Статистичний збірник. – 2007. – 260 с. 3. Консультації щодо підвищення рівня інвестиційної привабливості аграрного сектора економіки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.center.gov.ua>. 4. Жмуденко В.А. Оценка проблем экономической безопасности в аграрном секторе. Проведена оценка угроз экономической безопасности в аграрном секторе и определены меры по нейтрализации этих угроз. 5. V. Zhmudenko. Estimation of problems of economic security is in an agrarian sector. The estimation of threats to economic security is conducted in an agrarian sector and measures are certain on neutralization of these threats.

И.О. Жмуденко. Оценка проблем экономической безопасности в аграрной сфере.

I. Zhmudenko. An estimation of problems of economic security is in an agrarian sphere.